

המתות חסד בישראל- מדוע כל כך קשה להסדיר את החקיקה?

נושא המתת חסד בישראל מעורר בכל פעם מחדש ויכוח ציבורי סביב זכותו של אדם למות בכבוד ולמנוע מעצמו ייסורים ומאידיך מעלה שלל סוגיות אתיות ומוסריות הבוחנות למי והאם יש את הזכות ליטול חיים של אחר, הגם שהוא ביקש זאת? ומהצד המקצועי כיצד שבועת הרופא מסתדרת עם המתת חסד?

מהי המתת חסד ?

משמעו של הביטוי המתת חסד הוא המתה של אדם הסובל ממחלה סופנית, מתוך מטרה להיטיב עמו ולהקל בכך על ייסוריו .

הספרות הרפואית והמשפטית, ואף פסיקת בתי המשפט, מבחינות בין "המתת חסד אקטיבית" ל"המתת חסד פאסיבית."

המתת חסד אקטיבית פירושה נקיטת אמצעים אשר נועדו להפסקת חיים, ביצוע פעולה על מנת לשים קץ לחיי החולה. לעומת זאת, המתת חסד פאסיבית פירושה הימנעות ממתן טיפול רפואי שיש בו כדי להאריך את חיי החולה או הפסקת הטיפול כאמור .

סוגיית המתת חסד הינה דילמה מוסרית מרכזית באתיקה הרפואית. מחד, טוענים המתנגדים להמתות חסד כי ערך קדושת החיים הוא ערך עליון, המעוגן אף בחוק יסוד : כבוד האדם וחירותו, ואין לפגוע בו בשום מחיר. אחת הטענות הנשמעות פעמים רבות בהקשר זה הינה החשש מ"מדרון חלקלק". בעלי עמדה זו בדעה שאם תותר המתת חסד בנסיבות מסויימות, חמורות ככל שהן, הדבר יביא לזילות בערך קדושת החיים, עד כדי התרת המתה גם במקרים מובהקים פחות .

מאידיך, המצדדים בהמתת חסד טוענים כי יש להעדיף את זכותו של אדם למות בכבוד, זכות האדם לאוטונומיה על גופו וזכותו שלא לסבול .

עד שנת 2005, לא היה בישראל חוק מיוחד המסדיר את נושא המתת חסד בצורה רשמית. המקור החוקי ממנו ניתן היה ללמוד על האפשרות או אי האפשרות לביצוע המתת חסד, היה חוק העונשין, אשר קובע כי סיוע להתאבדות מהווה עבירה פלילית שהעונש בצידה הוא 20 שנות מאסר. עוד נקבע בחוק העונשין כי "יראו אדם כאילו גרם למותו של אדם אחר, אם במעשהו או במחדלו החיש את מותו של אדם הסובל ממחלה או מפגיעה שהיו גורמות למותו גם אילו לא מעשהו או מחדלו זה ."

כלומר, חוק העונשין אוסר במפורש על ביצוע המתות חסד אקטיביות. עם זאת, לעניין המתות חסד פאסיביות, המצב המשפטי בארץ היה פחות נהיר .

בשל חוסר הבהירות בנושא, בסוף שנת 2005 חוקק "חוק החולה הנוטה למות", אשר נועד להסדיר את הטיפול הרפואי בחולה הנוטה למות, תוך איזון בין ערך קדושת החיים לבין כיבוד רצונו של החולה והחשיבות של איכות החיים.

החוק קובע עקרון יסוד לפיו בקביעת טיפול הרפואי בחולה הנוטה למות, מצבו הרפואי, רצונו ומידת סבלו הם השיקולים הבלעדיים.

בחוק, ניתן עדיין לראות ביטוי לגישה לפיה ערך קדושת החיים הוא הערך המועדף. כך למשל, על פי החוק, נקודת המוצא היא שאדם רוצה להוסיף לחיות, אלא אם כן הוכח אחרת. כל עוד לא הוכח אחרת מעבר לכל ספק סביר, יש לנטות לטובת הרצון להוסיף לחיות.

ביטוי מובהק לגישת המחוקק ניתן לראות בעצם הגדרת המונח "חולה הנוטה למות" בחוק – מי שסובל מבעיה רפואית חשוכת מרפא ותוחלת חייו, אף אם יינתן לו טיפול רפואי, אינה עולה על 6 חודשים.

החוק קובע כי כדי להימנע ממתן טיפול רפואי נזקק הרופא להבעת רצונו המפורשת של החולה, במידה וזה יכול לתת את הסכמתו וכן הנחיות מפורשות לדרכי פעולה במקרים בהם לא יכול החולה לתת את הסכמתו בשל מצבו הרפואי.

רק כאשר נקבע על ידי רופא מוסמך כי מצבו הרפואי של המטופל עומד בתנאי הגדרת החוק של חולה הנוטה למות, ניתן לברר אם החולה אינו מעוניין שחיי יוארכו, שאז יש לכבד את רצונו ולהימנע מטיפול רפואי בו.

בנוסף, על אף הקביעה כי מדובר בחולה הנוטה למות, ועל אף רצון החולה להימנע מטיפול מאריך חיים, על פי החוק, אין להימנע ממתן טיפול נלווה, כלומר טיפול רפואי שאינו קשור כלל לבעייתו הרפואית חשוכת המרפא, כגון מתן מזון או נוזלים, כל עוד אין לכך קשר לטיפול במחלה.

לסיום קובע חוק החולה הנוטה למות איסור על עשיית פעולה, אף אם היא טיפול רפואי, המכוונת להמית או שתוצאתה, קרוב לוודאי, היא גם גרימת מוות, או שיש בה סיוע להתאבדות, בין שהיא נעשית מתוך חסד וחמלה ובין שלא, ובין לבקשת החולה הנוטה למות או אדם אחר ובין שלא.

לאור חוק החולה הנוטה למות, ניתן לסכם את המצב המשפטי בארץ בקשר להמתת חסד כך: ישנו איסור מפורש על המתת חסד אקטיבית, גם במידה שהחולה מבקש למות ומאידך ישנו היתר, בתנאים מגבילים, לביצוע המתת חסד פאסיבית.

כאמור, למרות ההיתר המוגבל להמתת חסד, המחוקק בישראל העדיף את הגישה המבכרת את ערך קדושת החיים על פני אוטונומית הרצון של האדם. ביטוי לאותה מגמה ניתן לראות גם בפסיקת בתי המשפט בארץ .

כך למשל, בערעור שהובא בפני ביהמ"ש העליון נקבע כי על רקע החובה לדבוק בעקרון קדושת החיים, הרי שניסיון מרצון ליטול חיי אדם – ולו גם אהוב ובמגמה של רחמים – אינו יכול לעבור ככלל ללא ענישה מאחורי סורג ובריח (ר' ע"פ 4688/09 שלמה ראב נ' מדינת ישראל, פורסם בנבו, 24.12.09).